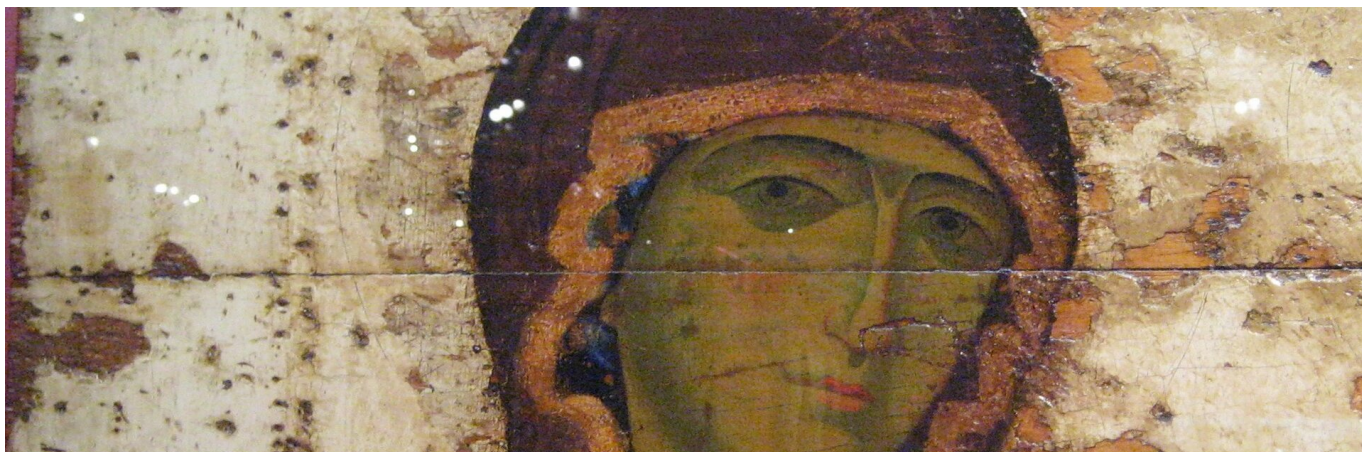

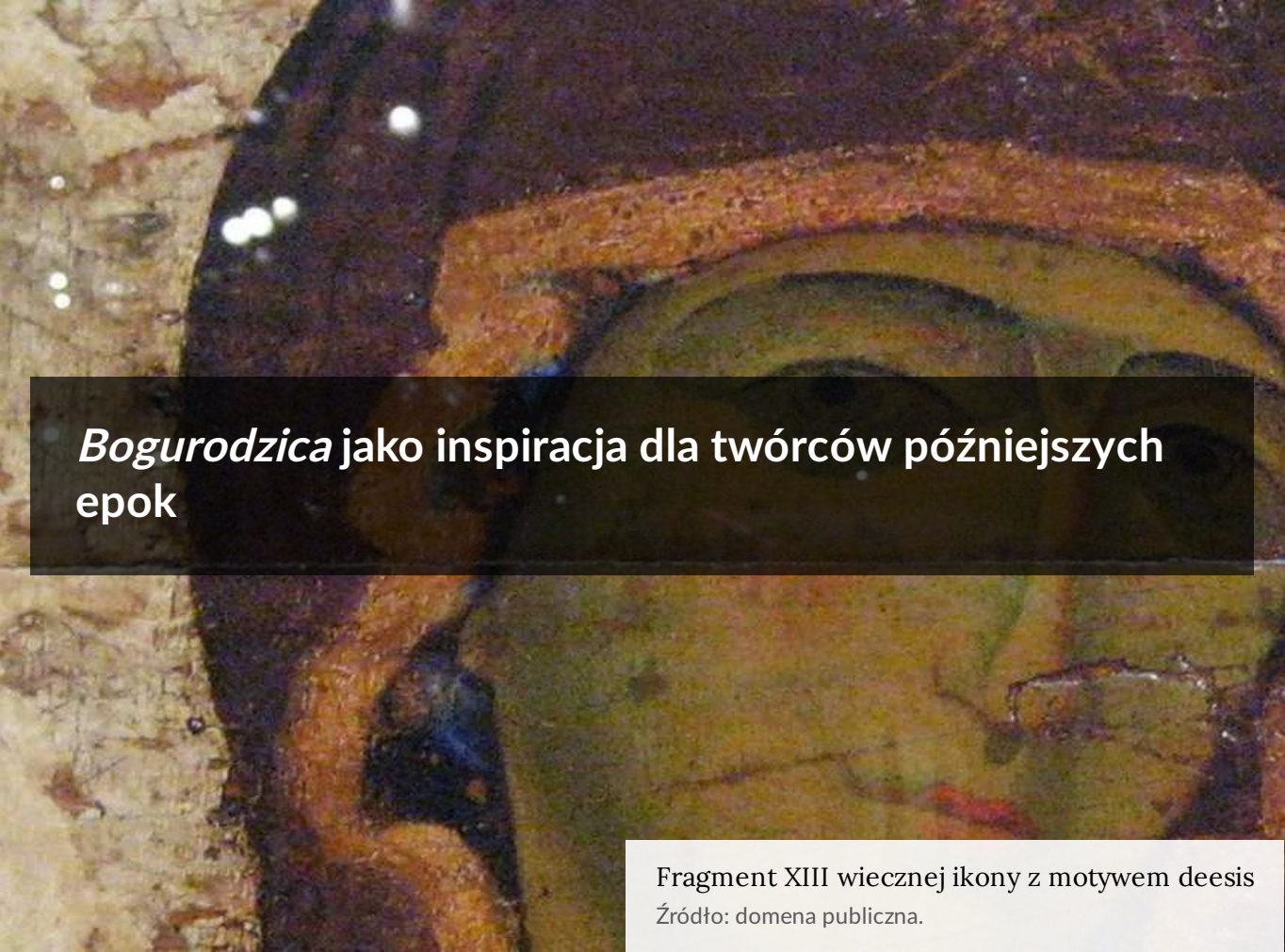
Bogurodzica jako inspiracja dla twórców późniejszych epok

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Galeria zdjęć interaktywnych](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Marian Przedpeński, *„Bogurodzica” i inne pieśni polskie do końca XVIII wieku*, [w:] *Biezuńskie Zeszyty Historyczne*, t. 11, 1997, s. 11–18.
- Źródło: Krzysztof Kamil Baczyński, *Modlitwa do Bogarodzicy*, [w:] tegoż, 1942, 1943, 1944, Warszawa 1944.
- Źródło: Juliusz Słowacki, *Hymn (fragmenty)*, Lwów 1839.
- Źródło: Marian Przedpeński, *Bogurodzica i inne pieśni polskie do końca XVIII wieku*, [w:] *Biezuńskie Zeszyty Historyczne*, t. 11, „Biezuńskie Zeszyty Historyczne” 1997, s. 12.
- Źródło: Adam Mickiewicz, *Pierwsze wieki historii polskiej*, Paryż 1868, s. 49.
- Źródło: Franciszek Morawski, *Bogu-Rodzica*, [w:] *Ojczyzna w pieśniach poetów polskich. Głosy poetów o Polsce*, wybór Władysław Bełza, Lwów 1901, s. 249.

- Źródło: Krzysztof Kamil Baczyński, *Modlitwa do Bogarodzicy*, [w:] tegoż, 1942, 1943, 1944, Warszawa 1944.
- Źródło: *Hymn*, [w:] Juliusz Słowacki, *Dzieła wybrane*, t. I, Ossolineum Wrocław 1983, s. 7–8.
- Źródło: *Bogurodzica*, [w:] Wojciech Ryszard Rzepka, Wiesław Wydra, *Chrestomatia staropolska. Teksty do 1543 roku*, s. 135.

A fragment of a 13th-century icon depicting the Deesis, where the Virgin Mary and John the Baptist intercede for humanity before Christ. The image shows a portion of the icon with a dark, textured background and a lighter, possibly gold-leaf, area on the left.

***Bogurodzica* jako inspiracja dla twórców późniejszych epok**

Fragment XIII wiekowej ikony z motywem deesis
Źródło: domena publiczna.

W XV w. *Bogurodzica* miała nie tylko znaczenie religijne, ale pełniła też funkcję hymnu rycerstwa polskiego. Jako pierwszy w naszym rodzimym języku utwór poetycki o tak wysokim poziomie artystycznym, a także jako pieśń o szczególnej wadze dla całego narodu, stanowiła ważną inspirację dla twórców następnych epok, np. dla romantyków – Adama Mickiewicza i Juliusza Słowackiego, a później także dla poetów należących do pokolenia Kolumbów, m.in. Krzysztofa Kamila Baczyńskiego.

Twoje cele

- Wyjaśnisz szczególne znaczenie *Bogurodzicy* w kulturze polskiej.
- Omówisz symbolikę *Bogurodzicy* w dobie romantyzmu i w latach późniejszych.
- Omówisz sytuację liryczną w utworach *Hymn* Juliusza Słowackiego oraz *Modlitwa do Bogurodzicy* Krzysztofa Kamila Baczyńskiego.
- Wskażesz wybrane wydarzenia z życia Marii Panny, które stawały się inspiracją dla malarzy.

Przeczytaj

Franciszek Morawski

Bogu-Rodzica

„Boga, Boga-Rodzica! w całym brzmiało państwie;
Boga, Boga-Rodzica! lud i Kościół śpiewał;
A jak szumny nurt Wisły pędzi po Słowiaństwie,
Tak się nad niem w powietrzu wielki hymn przelewał...”

Źródło: Franciszek Morawski, *Bogu-Rodzica*, [w:] *Ojczyzna w pieśniach poetów polskich. Głosy poetów o Polsce*, wybór Władysław Bełza, Lwów 1901, s. 249.

Bogurodzica jest uznawana za najstarszy zabytek polskiej [pieśni](#) religijnej i arcydzieło literatury średniowiecznej. Nazywa się ją symbolem początku, od którego zaczynają się dzieje kultury i literatury polskiej oraz dzieje języka artystycznego i poezji.

Pieśń zachwyca artystyczną formą, a jednocześnie jest wyrazem światopoglądu charakterystycznego dla średniowiecza. Odczytuje się ją w kontekście kultu maryjnego, idei [teocentryzmu](#), a jednocześnie łączy z kulturą rycerską oraz walką o wolność. Utwór ten stał się również nośnikiem treści patriotycznych jako pieśń związana z wszystkimi ważnymi wypadkami czy zdarzeniami państwowymi (koronacje, bitwy, sejmy).

Adam Mickiewicz pisał na ten temat:

Matka Boża Rokitniańska Cierpliwie Słuchająca, XVI w.

Źródło: domena publiczna.

” Adam Mickiewicz

Pierwsze wieki historii polskiej

Wojciech [...] wieszcz święty napisał pieśń sławną *Bogurodzica*, która miała stać się narodowym hasłem wojny i rozlegając się na setnych polach bitew, brzmieć od Bałtyku do Czarnego Morza przez całe świetne wieki dziejów naszych. Epokę, którą nazywają epoką Polski podbijającej, można by nazwać epoką *Bogurodzicy*.

Źródło: Adam Mickiewicz, *Pierwsze wieki historii polskiej*, Paryż 1868, s. 49.

” Marian Przedpełski

Bogurodzica i inne pieśni polskie do końca XVIII wieku

[*Bogurodzica*] była katechizmem rycerstwa polskiego w średniowieczu i na przełomie czasów nowożytnych. Nie darmo [Laski](#), [Taszycki](#) i [Herburt](#) kładli ją na czele zbiorów praw polskich, niby pierwszą naszą konstytucję. Była hejnałem (pieśnią poranną) żołnierstwa polskiego, pieśnią przedbitewną, ale i zarazem pieśnią uroczystą ceremonialną w ważnych chwilach życia publiczno-obywatelskiego.

Źródło: Marian Przedpełski, *Bogurodzica i inne pieśni polskie do końca XVIII wieku*, [w:] *Biezuńskie Zeszyty Historyczne*, t. 11, „Biezuńskie Zeszyty Historyczne” 1997, s. 12.

Bogurodzica, zyskując tak ogromne znaczenie w kulturze polskiej, stała się także inspiracją dla twórców z kolejnych epok. Odwoływali się do niej m.in. Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Cyprian Norwid, Krzysztof Kamil Baczyński. Bardzo często wypowiadał się na jej temat Jan Paweł II, który określał tę pieśń „polskim symbolem” i „polskim credo”.

” ***Bogurodzica***

Bogurodzica dziewica, [Bogiem sławiena](#) Maryja,
[U twego syna Gospodzina](#) Matko [zwolena](#), Maryja!

Zyszczy nam, spuści nam.

Kyrieleison.

Twego dzieła Krzciciela, bożycze,

Usłysz głosy, napełń myśli człowiecze.

Słysz modlitwę, jaż nosimy,

A dać raczy, jegoż prosimy.

A na świecie zbożny pobyt,

Po żywocie rajski przebyt.

Kyrieleison.

Źródło: *Bogurodzica*, [w:] Wojciech Ryszard Rzepka, Wiesław Wydra, *Chrestomatia staropolska. Teksty do 1543 roku*, s. 135.

Słownik

modlitwa

wypowiedź religijna, w której postać mówiąca zwraca się do Boga lub świętych;
forma często stosowana w poezji religijnej

pieśń

gatunek poezji wywodzący się z antyku; początkowo pieśni były przeznaczone do śpiewania, stąd charakteryzują się regularną budową, podziałem na strofy o tym samym układzie wersów i wyraźnym rytmem, który tworzyły m.in. często wykorzystywane powtórzenia, paralelizmy składniowe i refren

teocentryzm

(gr. *theos* – bóg; łac. *centrum* – środek) – pogląd uznający Boga/bogów za przyczynę i cel istnienia wszystkich bytów; Bóg (bogowie) uważany jest za byt zewnętrzny wobec wszechświata, działający stale, wzywający do życia duchowego w łączności ze swoją osobą i reagujący na aktywność ludzi

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj nagrania i zanotuj w punktach historię odbioru *Bogurodzicy* w kolejnych epokach.

Polecenie 2

Wyjaśnij, dlaczego *Bogurodzica* nie przyjęła się jako pieśń legionistów polskich we Włoszech.

Polecenie 3

Określ symbolikę, którą niosła z sobą *Bogurodzica* w dobie romantyzmu i w latach późniejszych.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PsXWDRTF6>

Bogurodzica jako symbol

Gdy w drugiej połowie XVI wieku *Bogurodzica* zaczęła zanikać, Bartłomiej Nowodworski, ksiądz Piotr Skarga, Piotr Ciekliński, może i Jan Zamoyski zmierzali

do utrzymania jej popularności. Kawaler Maltański Bartłomiej Nowodworski, fundator szkół i stypendiów (między innymi „szkół nowodworskich” w Krakowie) „kazał wprowadzić Bogurodzicę do szkół polskich, zalecał śpiewanie jej przez młodzież i starszych, przypisując słowom Bogurodzicy jakiś dodatni, niemal magiczny wpływ na dusze polskie”. [...] (Mimo to) Bogurodzica, poczynając od XVI wieku, nieco ucichła. [...] Podobnie i w następnych wiekach [...] nie była pieśnią powszechną. [...]

Bogurodzicę śpiewano w 1621 roku podczas 40-dniowej wojny chocimskiej. Śpiewano ją też i w czasie konfederacji barskiej i niekiedy w powstaniu kościuszkowskim. Nie przyjęła się ona jednak powszechnie i znana była tylko jako pieśń kościelna. Nie przyjęła się też Bogurodzica i wśród legionistów Dąbrowskiego jako nazbyt żałobna, twarda i trudna, a przy tym Francuzi nawet drwili z tej polskiej pieśni. Niemniej była ona znana, skoro pamiętnikarz legionowy Józef Drzewiecki podał, że w czasie kwietniowego marszu do Rzymu w 1798 roku – przemarszu przez Loreto – legioniści zaśpiewali Bogurodzicę „Piersiami całymi zaśpiewaliśmy pieśń naszą; głos to był ludu co miłosierdzia zebrał u opiekunki swojej”. [...]

Po prawie dwustu latach nikłego zainteresowania pieśnią, na początku XIX wieku wydobył ją z zapomnienia Julian Ursyn Niemcewicz, umieszczając ten hymn maryjny na początku swych Śpiewów historycznych. Nurt polskiej poezji romantycznej ugruntował sławę Bogurodzicy jako symbolu wiary i patriotyzmu. [...] W „Przedmowie do śpiewów historycznych” (Niemcewicz) pisze: „Uszanowanie, które starożytności winniśmy, pobudziło mnie do umieszczenia na czele dzieła tego najdawniejszej pieśni polskiej, Bogurodzicy, przez świętego Wojciecha pisanej, z nutą, jaką przodkowie nasi przed dziewięciuset laty śpiewali”. [...] (Inny pisarz romantyczny) Cyprian Norwid pisał: „...biorę sobie za cel rozejrzenie i odczytanie pieśni Boga-Rodzica ze stanowiska historyczno-literackiego”. Norwid „Bogurodzicę” nazywa poematem modlitewnym, i stwierdza, że pieśń ta „długo i częstotliwie była śpiewaną...”. Wspomina Norwid, że [...] pieśń ta „ma dwa charaktery: katechistyczny i wojenny”. [...]

Tuż po wybuchu powstania listopadowego Słowacki, porwany entuzjazmem chwili, sięgnął do ideowej tradycji średniowiecznej „carmen patriae” i napisał „Hymn” (Bogurodzico...) [...]. Poeta wyraził w tym wierszu ideał powszechnej

wolności o znamionach republikańskich, wartości niepodległej „własnej mogiły”, obłany ofiarą krwi wolnego ludu. Usiłował Słowacki porwać do walki o niepodległość inne narody wchodzące w skład dawnej Rzeczypospolitej, a przede wszystkim Litwinów i liczył na odzew narodu rosyjskiego przeciw carskiemu samowładztwu. [...]

O „Bogurodzicy” K.Ujejskiego, umieszczonej w „Śpiewniku narodowym” [...] (pisano): „Śpiew godny tej prastarej pieśni, która przez wiele wieków brzmiała wśród huku dział i brzęku szabel na ustach naszych rycerzy. Tu nasz rzewny poeta, [...] siedząc na zgłiszczach miast i siół, patrząc boleśnie na [...] pomordowanych, na urągowiska wroga Ojczyzny, zanosি wraz z jękiem starców, matek, żon, sióstr i dzieci osieroconych swoją do Bogurodzicy skargę. Samo imię Królowej Polski obudzi w jego duszy otuchę; błaga więc z ufnością o litość. [...]” [...]

Tak więc Bogurodzica jako pieśń i jako najstarszy nasz drukowany zabytek poetycki stała się symbolem daleko wykraczającym zarówno poza dzieje pieśni religijnej i rycerskiej – jak i poza poezję. Okres romantyzmu i lata późniejsze utrwaliły sławę Bogurodzicy jako połączonego symbolu wiary religijnej i patriotyzmu. Motyw ten przewija się w twórczości wielu naszych poetów i pisarzy do dni dzisiejszych.

” Marian Przedpełski

„Bogurodzica” i inne pieśni polskie do końca XVIII wieku

Bogurodzica jako symbol

Gdy w drugiej połowie XVI w. *Bogurodzica* zaczęła zanikać, Bartłomiej Nowodworski, ks. Piotr Skarga, Piotr Ciekliński, może i Jan Zamoyski zmierzali do utrzymania jej popularności. Kawaler Maltański Bartłomiej Nowodworski, fundator szkół i stypendiów (m.in. „szkół nowodworskich” w Krakowie) „kazał wprowadzić *Bogurodzicę* do szkół polskich, zalecał śpiewanie jej przez młodzież i starszych, przypisując słowom *Bogurodzicy* jakiś dodatni, niemal magiczny

wpływ na dusze polskie”. [...] [Mimo to] *Bogurodzica*, poczynając od XVI wieku, nieco ucichła. [...] Podobnie i w następnych wiekach [...] nie była pieśnią powszechną. [...]

Bogurodzicę śpiewano w 1621 r. podczas 40-dniowej wojny chocimskiej. Śpiewano ją też i w czasie konfederacji barskiej i niekiedy w powstaniu kościuszkowskim. Nie przyjęła się ona jednak powszechnie i znana była tylko jako pieśń kościelna. Nie przyjęła się też *Bogurodzica* i wśród legionistów Dąbrowskiego jako nazbyt żałobna, twarda i trudna, a przy tym Francuzi nawet drwili z tej polskiej pieśni. Niemniej była ona znana, skoro pamiętnikarz legionowy Józef Drzewiecki podał, że w czasie kwietniowego marszu do Rzymu w 1798 r. – przemarszu przez Loreto – legionieści zaśpiewali *Bogurodzicę*. „Piersiami całymi zaśpiewaliśmy pieśń naszą; głos to był ludu co miłosierdzia zebrał u opiekunki swojej”. [...]

Po prawie dwustu latach nikłego zainteresowania pieśnią, na początku XIX w. wydobył ją z zapomnienia Julian Ursyn Niemcewicz, umieszczając ten hymn maryjny na początku swych *Śpiewów historycznych*. Nurt polskiej poezji romantycznej ugruntował sławę *Bogurodzicy* jako symbolu wiary i patriotyzmu. [...] W „Przedmowie do *śpiewów historycznych*” [Niemcewicz] pisze: „Uszanowanie, które starożytności winniśmy, pobudziło mnie do umieszczenia na czele dzieła tego najdawniejszej pieśni polskiej, *Bogurodzicy*, przez świętego Wojciecha pisanej, z nutą, jaką przodkowie nasi przed dziewięćciuset laty śpiewali”. [...] [Inny pisarz romantyczny] Cyprian Norwid pisał: „...biorę sobie za cel rozejrzenie i odczytanie pieśni Boga-Rodzica ze stanowiska historyczno-literackiego”. Norwid *Bogurodzicę* nazywa poematem modlitewnym, i [stwierdza,] że pieśń

ta „długo i częstotliwie była śpiewaną...”. Wspomina Norwid, że [...] pieśń ta „ma dwa charaktery: katechistyczny i wojenny”. [...]

Tuż po wybuchu powstania listopadowego Słowacki, porwany entuzjazmem chwili, sięgnął do ideowej tradycji średniowiecznej „carmen patriae” i napisał *Hymn* („Bogurodzico...”) [...]. Poeta wyraził w tym wierszu ideał powszechnej wolności o znamionach republikańskich, wartości niepodległej „własnej mogiły”, obłany ofiarą krwi wolnego ludu. Usiłował Słowacki porwać do walki o niepodległość inne narody wchodzące w skład dawnej Rzeczypospolitej, a przede wszystkim Litwinów i liczył na odzew narodu rosyjskiego przeciw carskiemu samowładztwu. [...]

O *Bogurodzicy* K. Ujejskiego, umieszczonej w *Śpiwniku narodowym* [...] [pisano]: „Śpiew godny tej prastarej pieśni, która przez wiele wieków brzmiała wśród huku dział i brzęku szabel na ustach naszych rycerzy. Tu nasz rzewny poeta, [...] siedząc na zgliszczach miast i siół, patrząc boleśnie na [...] pomordowanych, na urągowiska wroga Ojczyzny, zanosi wraz z jękiem starców, matek, żon, sióstr i dzieci osieroconych swoją do Bogurodzicy skargę. Samo imię Królowej Polski obudzi w jego duszy otuchę; błaga więc z ufnością o litość. [...]” [...]

Tak więc *Bogurodzica* jako pieśń i jako najstarszy nasz drukowany zabytek poetycki stała się symbolem daleko wykraczającym zarówno poza dzieje pieśni religijnej i rycerskiej – jak i poza poezję. Okres romantyzmu i lata późniejsze utrwaliły sławę *Bogurodzicy* jako połączonego symbolu wiary religijnej i patriotyzmu. Motyw ten przewija się w twórczości wielu naszych poetów i pisarzy do dni dzisiejszych.

Źródło: Marian Przedpełski, „*Bogurodzica*” i inne pieśni polskie do końca XVIII wieku, [w:] *Biezuńskie Zeszyty Historyczne*, t. 11, 1997, s. 11–18.

Galeria zdjęć interaktywnych

Polecenie 1

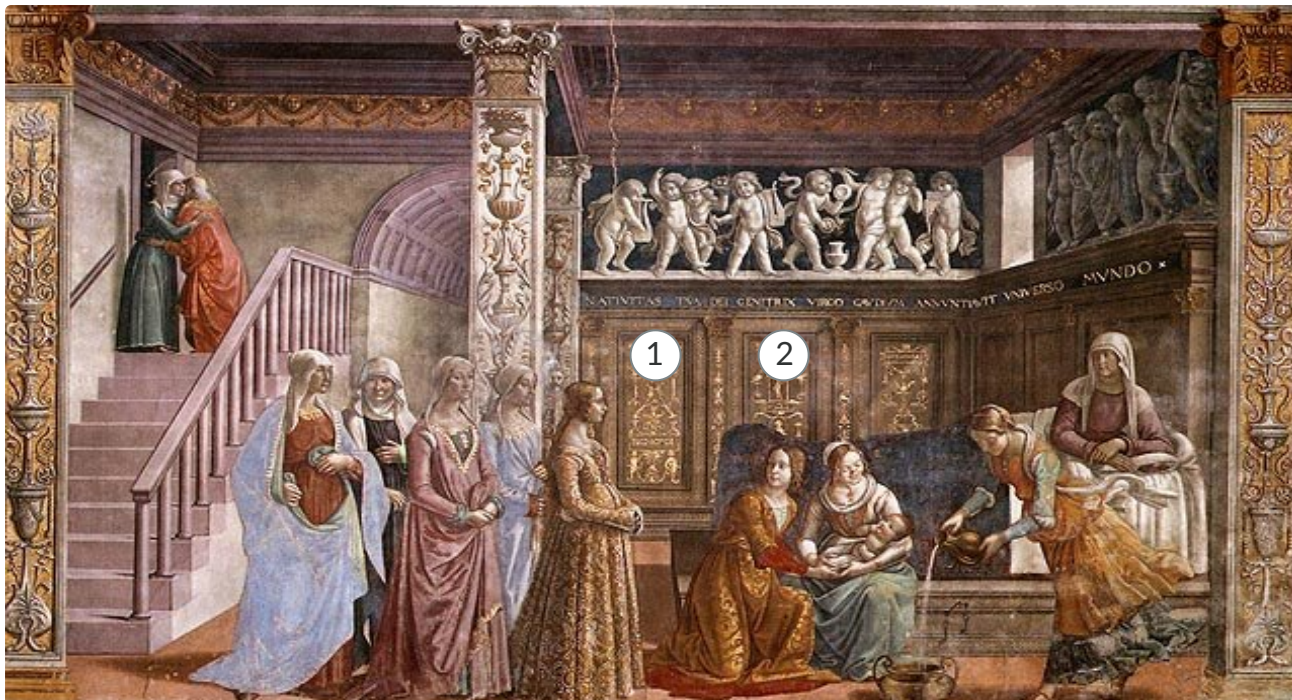
Na podstawie zgromadzonych w galerii przykładów wynotuj utrwalone przez malarzy wydarzenia z życia Marii Panny. Odpowiedz na pytanie, czy odnoszą się one tylko do przekazów biblijnych?

Polecenie 2

Wybierz obraz, który twoim zdaniem w najciekawszy sposób interpretuje wybrany przekaz biblijny lub apokryficzny. Uzasadnij swoją wypowiedź.

Zanim została Matką Boga...

Wydarzenia z życia Marii Panny w malarstwie europejskim

1

Narodziny

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PsXWDRTF6>

Scena narodzin Marii jest jedną z dwudziestu przedstawień autorstwa włoskiego malarza Domenica Ghirlandaia, które znalazły się w postaci fresków na ścianach kościoła Santa Maria Novella we Florencji. Artysta umieścił wydarzenie w bogatym wnętrzu. Anna – matka Marii, odpoczywa, wsparta na łożu, wokół niej krzątają się towarzyszące porodowi kobiety. Dwie z nich trzymają nowo narodzone dziecko, przygotowując je do pierwszej kąpieli.

2

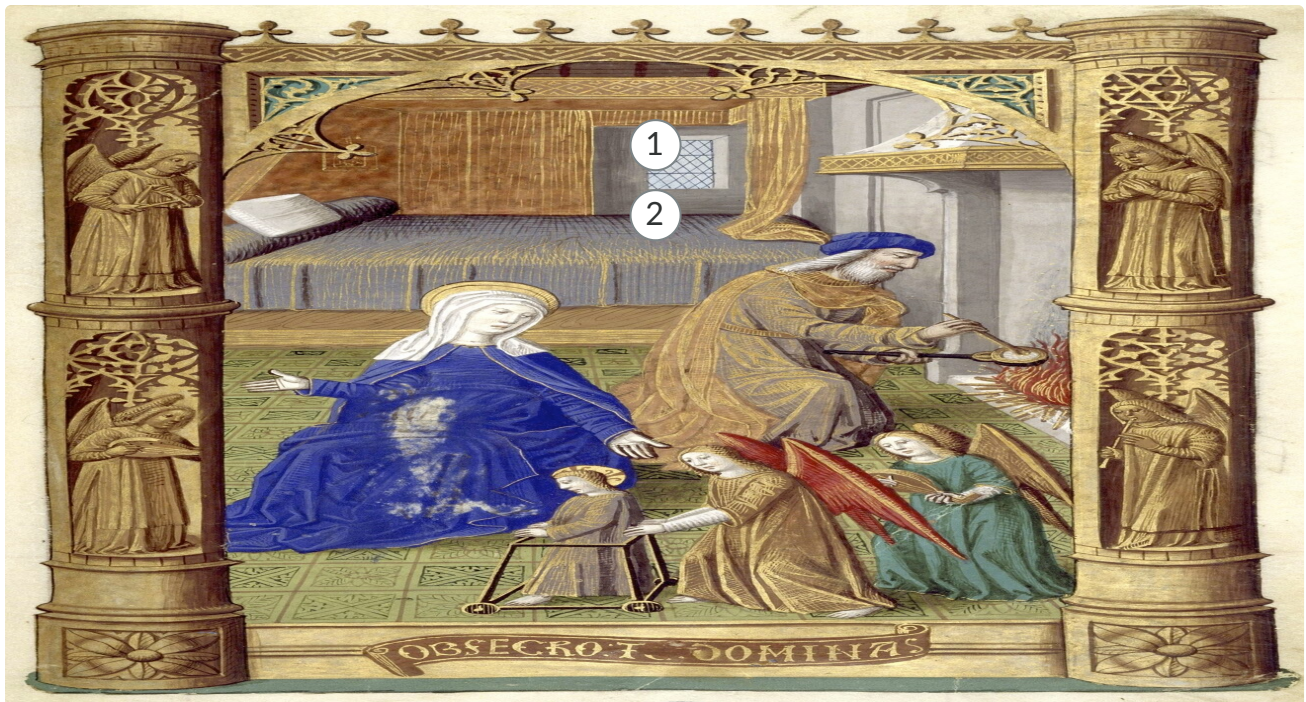
Narodziny

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PsXWDRTF6>

Fresk ma dwudzielną budowę. W górnej lewej części kompozycji dostrzegamy dwie obejmujące się postaci: to spotkanie Anny i Joachima, rodziców Marii, w Jerozolimskiej Złotej Bramie, symbolizujące poczęcie Marii.

Domenico Ghirlandaio, *Narodziny Marii Panny*, fresk w Kaplicy Tornabuonich (Florencja), m. 1486 a 1490

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

1

Najwcześniejsze dzieciństwo

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PsXWDRTF6>

XV-wieczny francuski Mistrz z Besançon jedną z miniatur zamieszczonych w *Godzinkach Karola VIII* poświęcił scenie rozgrywającej się w domowym zaciszu rodziny Anny, Joachima i ich córki Marii. Dziewczynka jest już jednak naznaczona ręką Boga – pozostaje pod opieką aniołów, które uczą ją chodzić.

2

Najwcześniejsze dzieciństwo

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PsXWDRTF6>

Realizm przedstawienia oddany jest w drobnych szczegółach, takich jak chodzik Marii czy miech, którym Joachim podtrzymuje płomień w kominku.

Mistrz Jacques de Besançon, *Dzieciństwo Marii (Godzinki Karola VIII)*, k. XV w.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

1

W rodzinnym zaciszu

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PsXWDRTF6>

Mała Maria modli się w towarzystwie swoich rodziców, którzy otaczają ją opieką i podtykają jej smakołyki. Każdy z malarzy podejmujących temat Marii utrwał na obrazach charakterystyczne cechy swojej twórczości. Francisco Zurbarán, hiszpański artysta doby baroku, był specjalistą od martwych natur.

2

W rodzinnym zaciszu

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PsXWDRTF6>

Na obrazie można rozpoznać jeden z ulubionych zestawów malarza – owoce, tacę z białą różą i białą filiżankę. Tu mogą one przyjmować symbolikę czystości Marii (biel) oraz pokonania grzechu pierwородnego (jabłka).

Francisco Zurbarán, *Rodzina Marii*, ok. 1650

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

1

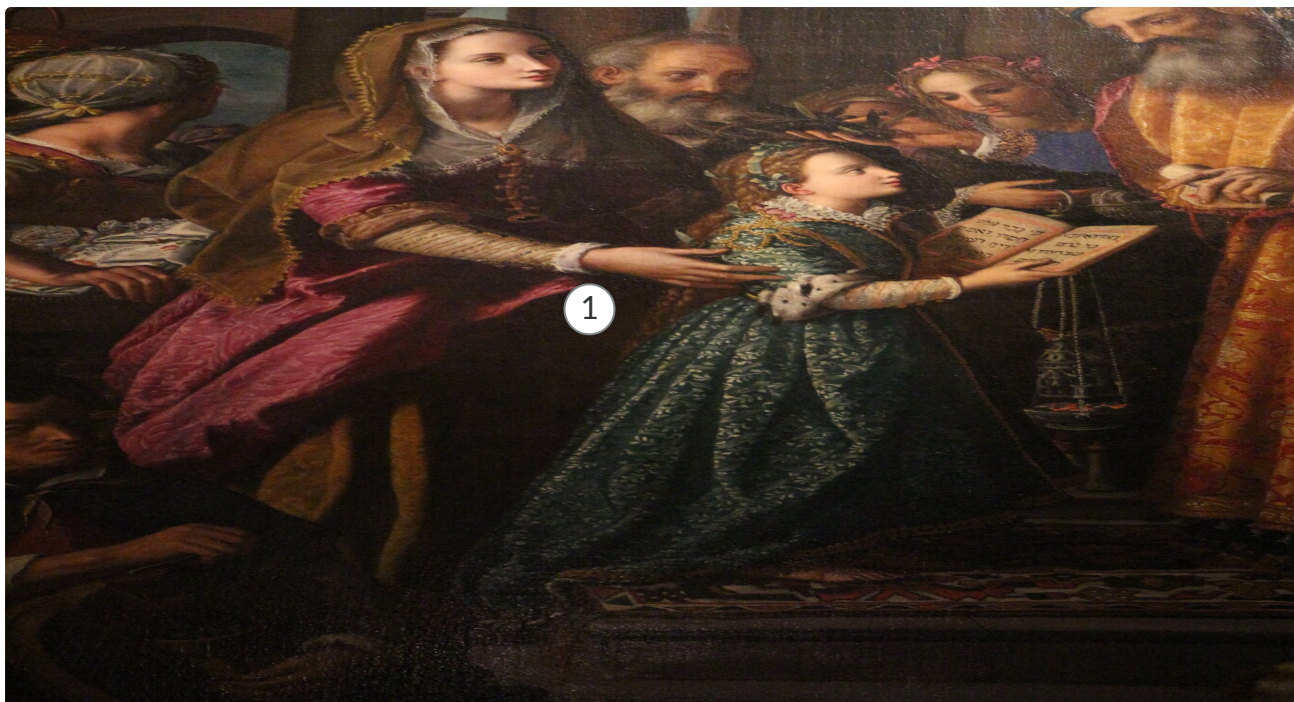
Edukacja

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PsXWDRTF6>

Edukacja Marii była jednym z ulubionych tematów malarskich. Artyści uwieczniali ją podczas prac domowych, haftu, szycia, ale także – jak to zrobił włoski malarz doby baroku Luca Giordano – podczas nauki czytania.

Luca Giordano, *Edukacja Marii Panny*, II poł. XVII w.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

1

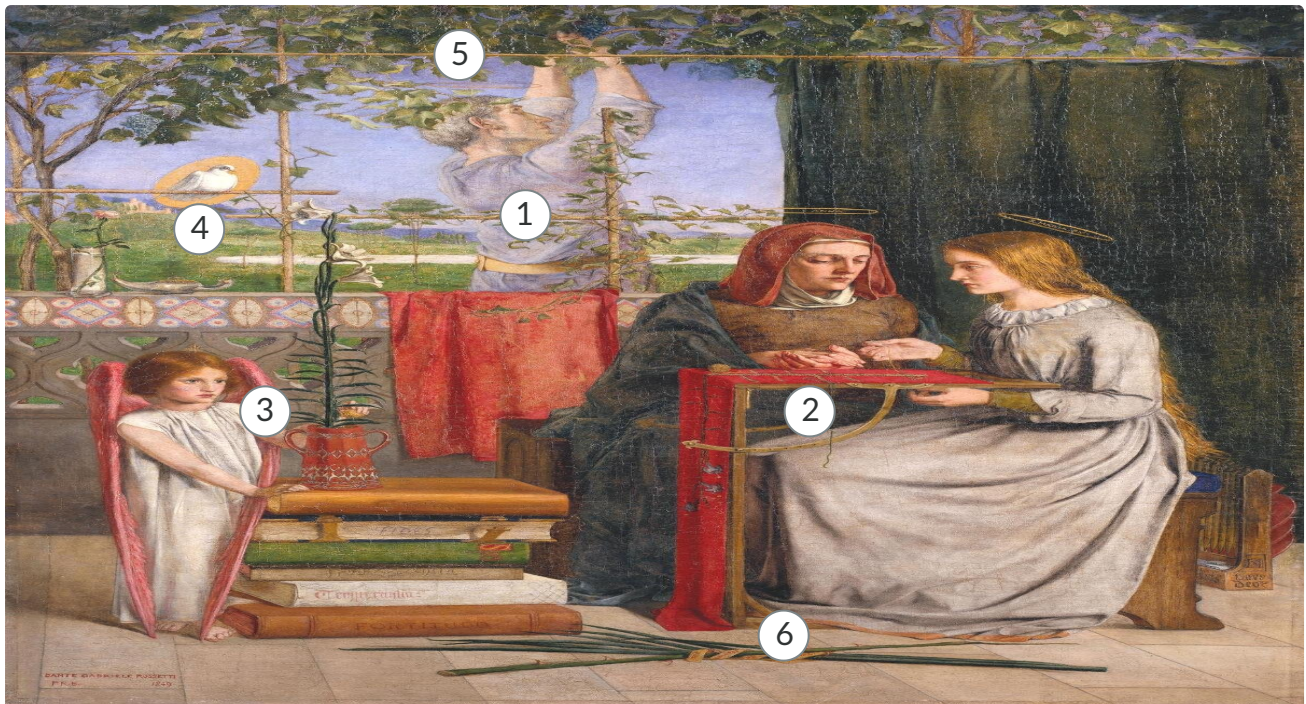
Ofiarowanie w świątyni

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PsXWDRTF6>

Obraz nawiązuje do apokryficznego przekazu opowiadającego o trzyletniej Marii, przedstawionej w Świątyni Jerozolimskiej, przy której następnie wychowywała się aż do osiągnięcia wieku zamążpójścia.

Alessandro Allori, *Prezentacja Marii w świątyni*, 1598

Źródło: Sailko, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 3.0.

1

Codziennosc i zwiastuny przyszłości

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PsXWDRTF6>

Obraz przedstawia Marię z Nazaretu jako młodą dziewczynę w towarzystwie matki oraz – na drugim planie – ojca. Artysta ukrył w kompozycji wiele symboli nawiązujących do późniejszego życia Marii Panny. Kobiety haftują kwiat lilii – symbol czystości, w pomieszczeniu znajduje się także anioł podtrzymujący również lilie. Na oknie znajduje się lampa reprezentująca pobożność, obok niej przysiadł gołąb – symbol Ducha Świętego. Przycinana przez Joachima winorośl to odniesienie do eucharystii i przemienienia wina w krew Chrystusa. U stóp Marii leżą gałązki palmowe – znak przyszłego cierpienia Jezusa.

2

Codziennosc i zwiastuny przyszłości

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PsXWDRTF6>

Kobiety haftują kwiat lilii – symbol czystości.

3

Codziennosc i zwiastuny przyszłości

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PsXWDRTF6>
W pomieszczeniu znajduje się także anioł podtrzymujący również lilię.

4

Codziennność i zwiastuny przyszłości

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PsXWDRTF6>
Na oknie znajduje się lampa reprezentująca pobożność, obok niej przysiadł gołąb – symbol Ducha Świętego.

5

Codziennność i zwiastuny przyszłości

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PsXWDRTF6>
Przycinana przez Joachima winorośl to odniesienie do eucharystii i przemienienia wina w krew Chrystusa.

6

Codziennność i zwiastuny przyszłości

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PsXWDRTF6>
U stóp Marii leżą gałązki palmowe – znak przyszłego cierpienia Jezusa.

Dante Gabriel Rossetti, *Dziewczęce lata Marii Panny*, 1849

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

1

Zwiastowanie

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PsXWDRTF6>

Ecce ancila, Domini! – „Oto ja, służebnica Pańska!”, odpowiedziała Maria archaniołowi Gabrielowi, kiedy ten zwiastował jej, że zostanie matką Jezusa. Utrwalony przez Rossettiego wizerunek jest odmienny od wielu innych, które znajdujemy w scenach Zwiastowania. Malarz przedstawił młodą, przerażoną dziewczynę w skromnym wnętrzu. Dziewczyna siedzi skulona na łóżku, może wybudzona ze snu.

2

Zwiastowanie

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PsXWDRTF6>

Archanioł wręcza jej białą lilię, symbolizującą czystość i niewinność, obok niego unosi się gołębica jako znak Ducha Świętego.

3

Zwiastowanie

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PsXWDRTF6>

Cały obraz został utrzymany w jasnej tonacji – bieli i błękitach, kolorach od wieków powiązanych z Marią.

Dante Gabriel Rossetti, *Ecce ancila, Domini!* (Zwiastowanie), 1849

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Słownik

apokryficzny

odnoszący się do apokryfu, czyli tekstu związanego tematem z Biblią (Starym lub Nowym Testamentem), ale nieuznanego przez Kościół chrześcijański za tekst kanoniczny

fresk

(wł. *fresco* – świeży) – technika malarstwa ściennego, polegająca na malowaniu odpowiednio przygotowanymi farbami na mokrym tynku

godzinka

modlitwa do Boga, Trójcy Świętej, Marii bądź świętych mająca charakter wstawienniczy

Teksty do ćwiczeń

” Krzysztof Kamil Baczyński

Modlitwa do Bogarodzicy

Któraś wiodła jak bór pomruków
ducha ziemi tej skutego w zbroi szereg,
prowadź nocne drogi jego wnuków,
byśmy milcząc umieli umierać.
Któraś była muzyki deszczem,
a przejrzysta jak świt i płomień,
daj nam usta jak obłoki niebieskie,

które czyste – pod toczącym się gromem.

Która ziemi się uczyłaś przy Bogu,
w której ziemia jak niebo się stała,
daj nam z ognia twego pas i ostrogi,
ale włóż je na człowiecze ciała.

Któraś serce jak morze rozdarła
w synu ziemi i synu nieba,
o, naucz matki nasze,
jak cierpieć trzeba.

Która jesteś jak nad czarnym lasem
blask – pogody słonecznej kościół,
nagnij pochmurną broń naszą,
gdy zaczniemy walczyć miłością.

Źródło: Krzysztof Kamil Baczyński, *Modlitwa do Bogarodzicy*, [w:] tegoż, 1942, 1943, 1944, Warszawa 1944.

Ćwiczenie 1

Zaznacz te elementy konstrukcji i języka wierszy Słowackiego i Baczyńskiego, które sugerują nawiązania do średniowiecznego pierwowzoru.

☐

zastosowanie anafor

☐

podniosły ton

☐

litaniijny charakter wierszy

☐

zbiorowy podmiot mówiący

☐

zastosowanie apostrof

Ćwiczenie 2

Porównaj wizerunek Matki Boskiej ukazany w *Bogurodzicy* i w utworze Baczyńskiego.

Ćwiczenie 3

Scharakteryzuj postawę, potrzeby, tęsknoty człowieka zwracającego się do Bogurodzicy w utworach Słowackiego i Baczyńskiego. Porównaj je z tymi, które dostrzegasz w utworze średniowiecznym.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk, Małgorzata Kosińska-Pułka

Przedmiot: Język polski

Temat: *Bogurodzica* jako inspiracja dla twórców późniejszych epok

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;
- 5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;
- 8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;
- 9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi,

egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;

13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;

IV. Samokształcenie.

1) rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

10) gromadzi i przetwarza informacje, sporządza bazę danych;

Lektura obowiązkowa

6) Bogurodzica; *Lament świętokrzyski* (fragmenty); *Legenda o św. Aleksym* (fragmenty); *Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią* (fragmenty);

Zakres rozszerzony

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

4) porównuje teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele lekcji. Uczeń:

- wyjaśni szczególne znaczenie *Bogurodzicy* w kulturze polskiej;
- omówi symbolikę *Bogurodzicy* w dobie romantyzmu i w latach późniejszych;
- omówi sytuację liryczną w utworach *Hymn* Juliusza Słowackiego oraz *Modlitwa do Bogarodzicy* Krzysztofa Kamila Baczyńskiego;
- wskaże wybrane wydarzenia z życia Marii Panny, które stawały się inspiracją dla malarzy.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;

- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- podająca;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z utworem *Bogurodzica* oraz wyjaśnieniami trudnych wyrazów (sekcja „Przeczytaj”). Uczniowie przygotowują się do dyskusji na temat szczególnego znaczenia *Bogurodzicy* w kulturze polskiej.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel przedstawia cel i temat zajęć. Następnie uczniowie indywidualnie zapoznają się z treściami w sekcji „Wprowadzenie” oraz „Przeczytaj”.
2. Uczniowie rozpoczynają dyskusję na temat szczególnego znaczenia *Bogurodzicy* w kulturze polskiej. Nauczyciel czuwa nad sprawnym przebiegiem dyskusji.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie zapoznają się z tekstami *Hymn* Juliusza Słowackiego oraz *Modlitwa do Bogarodzicy* Krzysztofa Kamila Baczyńskiego. Nauczyciel prowadzi z uczniami rozmowę na temat artyzmu tych utworów. Zachęca uczniów do postawienia tezy w zakresie tego tematu oraz do dalszej dyskusji. Przykładowa teza: sposób wykreowania wizerunku Maryi w *Hymn* i w *Modlitwie do Bogarodzicy* został zrealizowany przez autorów o wybitnych zdolnościach poetyckich.
2. Uczniowie formułują argumenty potwierdzające np. niezwykłość wizerunku poetyckiego NMP w obu tekstach lub argumenty potwierdzające tezę sformułowaną samodzielnie. Następnie nauczyciel włącza prezentację *Zanim została Matką Boga... Wydarzenia z życia Marii Panny w malarstwie europejskim* i prosi, aby uczniowie w parach wynotowali utrwalane przez malarzy wydarzenia z życia Marii Panny.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie indywidualnie słuchają nagrania *Bogurodzica jako symbol* i notują w punktach historię odbioru *Bogurodzicy* w kolejnych epokach. Pozostałe polecenia z sekcji multimedialnej uczniowie mogą wykonać w domu.
2. Nauczyciel zadaje pytania podsumowujące:
Jakie znaczenie miała w średniowieczu pieśń *Bogurodzica*? Jaka była jej historia?
Dlaczego i w jaki sposób nawiązywali do niej twórcy późniejszych epok?

Praca domowa:

1. Wskaż obraz, który twoim zdaniem w najciekawszy sposób interpretuje wybrany przekaz biblijny lub apokryficzny. Uzasadnij swoją wypowiedź.

Materiały pomocnicze:

- Franciszek Morawski, *Bogu-Rodzica*, [w:] *Ojczyzna w pieśniach poetów polskich. Głosy poetów o Polsce*, wybór Władysław Bełza, Lwów 1901.
- Marian Przedpełski, *Bogurodzica i inne pieśni polskie do końca XVIII wieku*, [w:] *Biezuńskie Zeszyty Historyczne*, t. 11, 1997.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Audiobook”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.